

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Anastassia Abakova

KS042

EESTI VANGLATE JULGEOLEKU OSAKONNA JA
KONTAKTISIKUTE TÖÖ ÜHTLUSTAMINE
POOLA VANGLA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Toomas Malva

Tallinn 2006

SISUKORD

SISUKORD	2
ANNOTATSIOON.....	3
SISSEJUHATUS	4
1.TEOORIA.....	5
1.1 Vanglate reform Poolas	5
1.2. Poola vanglate süsteemi ajalugu ja edasine areng.....	7
1.2.1. Poola vanglate süsteemi ülevaade (organisatsiooniline struktuur, vangla töötajad) 9	
1.2.2. Vangla üldjoontes kirjeldatud teoreetiline orientatsioon ja õiguslik algatus.....	10
1.2.3. Spetsiifilised probleemid Poola vangla süsteemis.....	11
1.2.4. Distsipliin ja julgeoleku meetmed Poola vanglas.....	12
1.3. Poola vanglate kontaktisikute töö eesmärk ja selle organiseerimine	13
1.3.1. Kinnipeetava premeerimine.....	15
1.3.2. Võitlemine kuritegeliku alamkultuuri negatiivsete ilmingute vastu.....	16
1.3.3. Kriminaalhooldusosakonna töö eesmärk ja tööülesanded.....	19
1.4. Eesti vanglasüsteemi lühiülevaade ajaloost.....	22
1.5. Eesti vanglate kontaktisikute töö eesmärk ja selle organiseerimine	22
1.5.1. Teenistusülesanded.....	23
1.6. Eesti vanglate julgeoleku osakonna töö eesmärgid	24
1.6.1. Julgeoleku osakonna ülesanded.....	25
2. METOODIKA	26
3.UURIMUS.....	28
3.1. Järeldused	32
3.2. Ettepanekud	35
KOKKUVÕTE	37
PEZIOME	38
KASUTATUD ALLIKAD	39

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ AUTOR ON KIRJUTANUD TEEMAL „EESTI VANGLATE JULGEOLEKU OSAKONNA JA KONTAKTISIKUTE TÖÖ ÜHTLUSTAMINE POOLA VANGLA NÄITEL“.

LÕPUTÖÖS ON 39 LEHEKÜLGE.

LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES NING SISALDAB VENE KEELSET KOKKUVÕTET.

LÕPUTÖÖ SISALDAB 2 LISA

LÕPUTÖÖ KIRJUTAMISEKS ON KASUTATUD 13 ALLIKAT.

LÕPUTÖÖ MÄRKSÕNAD ON JULGEOLEK, KONTAKTISIK, VANGLASÜSTEEM, POOLA, KRIMINAALHOOLDAJA

LÕPUTÖÖ EESMÄRK ON TUUA VÄLJA MÕLEMA RIIGI VANGLASÜSTEEMI EESMÄRGID JA SELLE OTSTARBEKUST KINNIPEETAVA RESOTSIALISEERIMISEL. KAALUTLEDA POOLA VANGLA KRIMINAALHOOLDAJA PÕHIMÕTETE ÜLEVÕTMIST EESTI VANGLATESSE.

TEEMA ON AKTUAALNE. KUNA EESTI VANGLASÜSTEEMI PIDEVALT UUENDATAKSE, PÜÜDES OLLA EUROOPA TASEMEL, SIIS VÕIB ANTUD UURIMUS

OLLA VÕIMALIK UUENDUS EESTI VANGLASÜSTEEMIS.

AUTOR ON ESITANUD HÜPOTEESI: POOLA VANGLASÜSTEEMI PÕHIMÕTETE ÜLEVÕTMINE SOODUSTAB KINNIPEETAVATE RESOTSIALISEERIMIST! PARANDAB KINNIPEETAVATE NING VANGLATÖÖTAJATE VAHELISI SUHTEID (S.T. JULGEOLEKUTÖÖTAJAD EI KONTSENTRERU VAID INFO KOGUMISELE VAID TEGELEVAD KA MUU RESOTSIALISEERIVA TEGEVUSEGA)

SISSEJUHATUS

Antud lõputöös tutvustab autor Poola vanglate süsteemi ja Poola vanglate kontaktisikute nn kriminaalhooldajate töö põhimõtet, võrreldes seda Eesti vanglate julgeolekuosakonna ja kontaktisikute tööga.

Antud lõputöö eesmärk on rääkida mõlema süsteemi eesmärkidest ja otstarbekusest ning kaalutleda Poola vanglate kriminaalhooldajate töö põhimõtete ülevõtmist Eesti vanglatesse.

Kuna Eesti vanglasüsteemi pidevalt uuendatakse, püüdes olla Euroopa tasemel ja eesti vanglate eesmärk seisneb eelkõige kinnipeetavate resotsialiseerimisel ja neid seadusekuulekale käitumisele suunamisel, siis võib seda teemat pidada aktuaalseks.

Lõputöö uurimus on läbi viidud vanglate julgeoleku osakonna töötajate vahel aga ka vanglate juhtkonna vahel. Samuti pidas autor otstarbekaks uurida kinnipeetavate arvamust ja suhtumist võimalike muutuste suhtes.

Autor on esitanud hüpoteesi, milleks on Poola vanglasüsteemi põhimõtete ülevõtmine soodustab kinnipeetavate resotsialiseerimist! Parandab kinnipeetavate ning vanglatöötajate vahelisi suhteid (s.t. julgeolekutöötajad ei kontsentreeru vaid info kogumisele vaid tegelevad ka muu resotsialiseeriva tegevusega)

Töö käigus oli tähtis välja selgitada, mida arvavad julgeoleku osakonna töötajad julgeoleku osakonna tööst vanglas ja mis on nende arvates need ülesanded, millega saab tegeleda vaid antud osakond.

Vangla juhtkonnale on esitatud sama tüüpi küsimused. Erinevus seisneb ainult vastustes. Oli vaja välja selgitada, mis on vangla juhtkonna ootused julgeoleku osakonna suhtes. Uurides julgeoleku osakonna töötajate arvamust ja vanglate juhtkonna arvamust kasutas autor intervjuerimismeetodit. Kinnipeetavate vahel kasutas autor uurimismeetodina anonüümset ankeetküsitlust

1. TEOORIA

1.1 Vanglate reform Poolas

Formaalsed muutused toimusid Poolas juunis, aastal 1989, parlamendivalimiste tulemusena. Kui enne võis Poolat nimetada politseiiriigiks¹, siis nüüd hakkas kehtima õiguslik riik. See kõik puudutas ka Poola karistuspoliitikat. Et jälgida Poola vanglate süsteemi reformi, tuleb meil tutvuda Poola ajalooga.

Pärast sõda rikuti Poola vanglates kinnipeetavate õigusi. Esile oli tõstetud julgeoleku teenus. Vangla situatsioon muutus, siis kui 1956 aastal anti vanglad Siseministeeriumist Justiitsministeeriumile üle. Juba siis paljud süstemis töötanud ametiisikud, kes jäid seadusvastaste tegudega vahele, vabastati ametist. Perioodil 1956- 1989 a olid vastuolulised tendentsid Poola vangla süsteemis. Ühelt poolt hakkas uuendamise ja humanisatsiooni protsess .Vanglateenistusse toodi psühholoogid , õpetajad, suurenes kasvatajate hulk, arenes alkoholi- ja narkoravi. Üldjuhul oli progress nähtav.

1990 aastal võttis vangla juhtimist vastu uus vangla koosseis, kes koosnes endise opositsiooni juhtidest. Uued juhid teadsid hästi karistuspoliitika probleeme nii kirjanduse järgi kui ka vanglates läbiviidud uuringute järgi.

Periood 1989- 1996 a tõi kaasa hulk muudatusi . Enamus reformid olid ellu viidud, mis tõi kaasa vangla teenistuse reorganisatsiooni ning suurema osa vangla personali asendamise.

Muutus kvaliteetsemaks kontroll ja järelevalve riigi poolt. Kinnipeetavate tingimused muutusid rohkem humaansemaks ja nende õigused olid tagatud, sealhulgas ka kinnipeetavate õiguslikud kinnipidamise tingimused. Kinnipidamise tingimused olid üldjuhul muutunud paremuse poole. Kinnipeetavatel oli rohkem võimalusi pidada kontakte välismaailmaga. Pärast poliitilist muutust läks karistussüsteemist ära umbes 40 % ametiisikuid. Tasub mainida, et tegu ei olnud puhastusega. Lihtsalt oli loodud olukord, kus isikutel kes ei olnud piisavalt kompetentne, et uues süsteemis töötada tuli töölt lahkuda. Rõhk oli peamiselt pandud professionaalsusele.

¹ ``Тюрьма`` интернет- приложение к журналу индекс, Виктория Сергеева ``Тюремная реформа в Польше``

Täideti õigluse ja humaansuse printsiipe. Kasutusele oli võetud „relaksatsiooni printsiip“, mida iseloomustas heatahtlik suhtumine kinnipeetavatesse ja mis vältis mittevajalike rangusi ja piiranguid nendega suhtlemiseks. Kasutusele võeti suhtlemisvorm, mis oli sama nagu eraisikutel omavahel. Korraldati võistlusi töötajate ja kinnipeetavate vahel. Suurendati kokkusaamiste arvu, tubadesse olid laialdaselt lubatud televiisorid, raadiod jne.

Viimaste aastatega on Poolas kasutusele võetud abinõud, mis on suunatud Poola vanglate subkultuuri mõju vähendamiseks. Töötati läbi mitmed programmid subkultuuri vastu võitlemiseks. Koos teiste kehtivate distsiplinaarmääradega olid märgitud muutused paremuse poole. Siin tuleb märkida seda, et mida pehmem on vanglarežiim, seda nõrgem on vanglate subkultuuri mõju. Kui enne olid domineerinud need kinnipeetavad, kes olid tugevad, julmad ja rikkad oma eelneva vanglaelu poolest, siis tänapäeval kerkivad esile need kinnipeetavad, kes saavad osta endale paremaid tingimusi kinnipidamisasutuses.

Uus karistuskodeks, mis võeti vastu aastal 1998, paneb paika kinnipidamise pikkust mõistliku lähenemise alusel, mis toob kaasa maksimaalse tähtaega vähenemist, mis on ettenähtud antud kuritegevuse eest.

Oleks olnud vale öelda, et selline süsteem leiab toetust. On olemas tõsine vastupanu ühiskonna poolt ja teatud poliitikute arvu poolt, kes on orienteeritud repressiivsetele tendentsidele. Samaaegselt on kuulda nõudeid kinnipidamise tingimusi rangemaks muutmisest, kokkusaamiste piiramist või isegi ära keelamist. Sellised üleskutsed põhinevad põhiliselt sellel, et niimoodi loodetakse saavutada kuritegevuse langust, mis pärast reformi läbiviimist kasvas peaaegu topelt. Tuleb muidugi lisada, et kuritegevuse kasvu ei mõjuta üksnes reformi tagajärjed, vaid ka õiguskitsseorganite järsk nõrgenemine, tööpuudus, intensiivne liikumine läbi piiri jne. Enamik inimesi aga ei arvesta sellega ja näevad ainsat võimalust kuritegevusele vastuseismiseks erinevate repressioonivormide tugevdamisel kurjategijate suhtes, nagu näiteks vabaduse piiramine. See kõik loob aga ebasobiva olukorra ratsionaalse karistuspoliitika läbiviimiseks.

1.2. Poola vanglate süsteemi ajalugu ja edasine areng

Kuuendal juunil 1997 aastal võeti Poola Parlamendi poolt võetud 3 uut seadust, mis olid Karistusseadus, Vangistusseadus, Kriminaalmenetlusseadus. Need seadused olid kooskõlastatud Poola kriminaalkohtusüsteemiga ja jõustusid 1 septembril 1998.a.

Karistuspoliitika Poolas 1970- ndatel ja 1980- ndatel on iseloomustatud kõrge repressioonitasemega, mille tulemuseks oli lai ajutise kinnipidamise rakendus ja suhteliselt pikad vanglakaristused. Erinevalt Lääne- Euroopast ei täitnud karistus, mis ei olnud seotud vabaduse kaotusega, oma peamist rolli karistatava sanktsiooni. Nende aastakümnete vanglakaristused haarasid 30- 40% kõikidest karistustest, samas kui trahv oli eraldi karistusena 10- 20 %. Kõige selle tulemus oli see, et Poola vangide arv kasvas. Kinnipeetavate arv oli umbkaudselt 300 kinnipeetavat 100 000 elanike kohta.

Pärast totalitaarse riigi kokkuvarisemist aastal 1989 taastati nii demokraatia kui ka seadusereeglid. Inimkaitseõigus oli läbimõeldud üheks otsustavaks komponendiks seaduse ja poliitika süsteemis.

Alates 1989 aastast kooskõlas uue karistusõigusega mitmed täiendused karistusseadustikus 1969 aastal olid esitletud sellises korras, et vabastada need lepingu tingimustest, mis üldiselt ei kinnita nende uue sotsiaalse ja reaalse poliitika ideaale.

Peamised muudatused olid :

- Eeskirjade tühistamine. On kehtestatud vanglakaristuse karmistuse tühistamine retsidiivistidele.
- Niinimetatud sotsiaalsete re-adaptatsiooni keskuste tühistamine, mis olid loodud retsidiivistidele nende vanglakaristuse täiendamisel.

Seadusliku säte sissejuhatus laiema vangistuse peatamiseks, et muuta kinnipeetavaid tingimisi vabastatutena. Seadusjärgse moratooriumi surmanuhtluse kehtestamise sissejuhatus ja paralleelne eluaegsete karistuste taastamine.

Pärast 1989.a nende paranduste tagajärgede olulised muutused on nähtavad karistustestruktuuris. Aastatel 1990 on kindel kinnipeetavate protsentide vähenemine 27 % 16 %-le. Võib öelda, et Poola karistuspoliitika muutuste tagajärjed 1990 aastatel vähendasid kinnipeetavate arvu.

Vangistuse puhul tuleb kokku puutada negatiivsete tagajärgedega. Need on vangistumine, desotsialiseerimine, märgistamine. Piirates vanglakaristusi ja minnes üle karistustele, mis ei piira isiku vabadust, saavutame me palju rohkem, nii sotsiaalses kui ka materiaalses mõttes.

Kõik vanglad asuvad Justiitsministeeriumi haldusalas. Poola karistusseadus on dualistlik, see on ettenähtud mitte ainult karistuse jaoks, mille aluseks on kinnipeetava süü, aga ka niinimetatud ennetamismeetodid, mille aluseks on kinnipeetavad, kes on ühiskonna jaoks ohtlikud. Näiteks viimaste aastate jooksul on umbes 1000 kuni 2000 hullu kinnipeetavat on isoleeritud ühiskonnast haiglasesse. Otsused kinnipeetavate paigutamisest haiglasesse on kohtu poolt antud ja haiglad on kontrollitavad terviseministeeriumi poolt.

1.2.1. Poola vanglate süsteemi ülevaade (organisatsiooniline struktuur, vangla töötajad)

Alates aastast 1956 on Poola vanglate süsteem Justiitsministeeriumi vastutusel. Vanglatöötajad koosnevad vanglateenistuse ohvitseridest, samas on koosseisus ka tsiviilkodanikke.

Vastavalt Vanglateenistuseseadusele peavad vanglatöötajad olema apoliitilised, kandma vormi ja kindlasti peab olema ka relvastatud üksus.

Aastal 1998 oli tööil 23 000 töötajat. Neist umbes 22 000 töötajat vanglateenistuses ja 1000 tsiviilkodaniku- psühholoogid, õpetajad, meditsiinitöötajad. Suhtarv kinnipeetavate ja vanglatöötajate vahel oli 1:2,6. 1 juulil 1999.a oli see suhtarv kõrgeim- 1:47. Selline situatsioon oli vanglates äärmiselt raske noorte täiskasvanute jaoks, 1 kasvataja töötas koos 65 kinnipeetavaga.

Vanglateenistust juhib peadirektor. Vanglateenistuse peadirektor on määratud peaministri poolt justiitsministri soovitusel.

Radikaalsete vangla reformide alguses, mis algasid 1989.a, andis vanglatöötajatele põhjust muretsemiseks. Kommunismi reeglite ajal kinnipeetavate suur arv elas rasketes tingimustes ja olid valvatud suhteliselt väikese vanglatöötajate arvu poolt. Ligikaudu 1 valvur 6 kinnipeetava jaoks. Suhe kinnipeetava ja vanglaametniku vahel oli vastasseisev ja jõukasutamine oli valdav tee kinnipeetavate kontrollimiseks. Sellise situatsiooni tulemusena oli püsiv pinge vanglates. Üheks peamiseks vangla reformi ideeks oli muuta suhted vanglates sel määral, et vähendada pinged ja kõrvaldada vaenulik atmosfääri.

1990 aastate alguses umbes pool vangla töötajatest läksid pensionile või vabastati teenistusest distsiplinaarsüüteo toime panemise tõttu või lahkusid omal soovil. Samal ajal hakati värbama uusi liikmeid, kes pidid olema professionaalsemad ja omama konstruktiivset hoiakut kinnipeetavate suhtes. Tulemuseks oli see, et vanglateenistus on noor nii vanuse kui ka kogemuste poolest. Teenistuse etniline, professionaalne standard siiski tõusis märkimisväärselt. Atmosfäär vanglates muutus vabamaks. Samas suhted

kinnipeetavate ja töötajate vahel muutusid vabamaks ja ei olnud enam nii pingelised nagu enne, hoolimata tööjõu madalast tasemest. Palju kinnipeetavad vanglaasutustes rõhutasid, et suhtumine muutus paremuse poole just viimastel aastatel.

Kooskõlas Vanglateenistusseaduse sätetega vanglateenistujad peaksid olema lõpetanud vähemalt gümnaasiumi. Vastavalt Vanglateenistusseadusega vanglateenistujad ja tsiviiltöötajad on kohustatud austama kinnipeetavate õigusi ja inimväärikuse.

Poola vanglad on jagatud süüdimõistetute vanglateks ja eelvangistuses olevate kinnipeetavate vanglateks..

1.2.2. Vangla üldjoontes kirjeldatud teoreetiline orientatsioon ja õiguslik algatus

1969 aasta Vangistuseseadustik oli keskendunud resotsialiseerimisele- vanglakaristust kandvate kinnipeetavate peamisele eesmärgile.

Kooskõlas Vanglateenistusseadustikuga, olid loodud rakendatavad meetodid kinnipeetavate suhtes. Soovitatud hoiakud süüdimõistetud kinnipeetavatele- harjutada neid üldkasuliku tööga ja seadusliku kinnipidamisega, seetõttu vältida nende tagasilangust kriminaalsesse maailma. Samal ajal näeb seadus ette kohustusliku resotsialiseerimist. Seadus näeb ette, et sotsiaalse rehabilitatsiooni tegevused on suunatud saavutama eesmäärke- suunata kinnipeetavaid õiguskuulekale ja distsiplineeritud käitumisele sobivates asutustes ja mõjutada neid läbi töö, hariduse ja kultuursete tegevuste. Seadustik paneb rõhu eelkõige kinnipeetava tegevusele.

Karistuse teoorias oli laialt tunnustatud, et kõik karistuse eesmärgid nagu näiteks ennetamine ja kättemaks peaksid olema arvesse võetud karistuse täideviimise tasemele.²

Paljud teadlased olid vaenulikult meelestatud repressiivse karistuspoliitika suhtes. Teiselt poolt nad postuleerisid laiendada resotsialiseerimise mõõtmed ja nõudsid sundresotsialiseerimist. Teised teadlased tõrjusid sundresotsialiseerimist, mis on aluseks oleva täieliku korrektsioonisüsteemi eelduseks. Nad rõhutasid, et karistus on alati

² Crime control; Current problems and developments in Prospect XIII Baltic Criminological Seminar 2000 jun. 25-26 (lk 143-155, 161)

kättemaks oma loomuse poolest. Siiski ratsionaalses ühiskonnas kättemaks peaks muutuma inimlikumaks. Kättemaksu inimlikuks muutmise tagajärgedeks vangistuse täideviimisel peab põhinema neljal printsiibil : seaduseprintsiip, kinnipeetava väärkuse austamise printsiip ja kaasnev vastastikune austus kinnipeetava ja vanglaametniku vahel, kinnipeetava võimalikult vähese isoleerimise printsiip vanglaasutuses, integratsiooni suurendamise printsiip korrektsiooni süsteemis ja väljaspool oleva sotsiaalse keskkonnaga. Lõppkokkuvõttes sundresotsialiseerimise idee oli tõrjutud. Kooskõlas 1997 aasta Vangistuseadustikuga on kavatsatud keskenduda erilisel ennetamisel erinevates aspektides, siiski resotsialiseerimine. jäi peamise eesmärgina. Vangistuseadustiku järgi vanglakaristuse kandmise eesmärk on sisendada kinnipeetavatele hädavajalikkust ühineda sotsiaalse arenguga erilise vastutustundega ja austada seadust, seega ennetada nende tagasilangust kriminaalsesse maailma. Samas seadustik rõhutab kinnipeetavate õigusliku staatuse ja nende õiguste kaitsmist. Võrreldes 1969 aasta seadustikuga uus Vangistusseadustik loetleb kinnipeetavate õigusi palju täpsemalt ja reguleerib nende kohustused detailselt.

1.2.3. Spetsiifilised probleemid Poola vangla süsteemis

1969 aasta Vangistuseadustik kinnipeetavate õiguslike abinõuete nimekiri oli vägagi lühike. Kinnipeetav võis esitada kaebuse vangla administratsioonile või teiste võimudele ja institutsioonidele tema enda käsutusel. Tegelikult enamik nendest kaebustest tulid uurimuseks vanglasse tagasi. Koodeksiga kooskõlas pidid kõik ilma retsenseerimata kaebused vanglaametnik ära saatma. Tegelikuses aga retsenseerimata ei tähendanud veel lugemata. Vangla ametivõimud olid kindlad, et võivad kõiki kirju lugeda, mis olid mõeldud kohtu jaoks või prokurörile ehkki nad ei olnud lubatud neid vahendada. Samal ajal kinnipeetavatele ei olnud tagatud õigus kaevata edasi vanglate ametivõimude otsuste vastu kõrgemasse Haldusohutusse. Tegelikult olid kohtunikud palju aktiivsemad kui prokurörid ja käisid vanglaid üle vaatamas.

1.2.4. Distsipliin ja julgeoleku meetmed Poola vanglas

Poola Vangistusseadustikus ei ole distsiplinaarrikkumise definitsiooni, isegi 1969 aasta koodeks ei sisalda sellist definitsiooni. 1969 aasta koodeks eristab ainult tõsiseid distsiplinaarrikkumisi, ülejäänud karistused on reguleeritud vangla reeglitega, mis kiideti Justiitsministri poolt heaks. Uus koodeks aga sisaldab täieliku distsiplinaarrikkumise kataloogi. Kataloog ulatub hoiatusest kuni keeluni võta osa lõõgastumistegevusest ja võimaldab ära keelata toidupakke ja hüvitise vähendamist kuni kolmeks kuuks või üksikvangistus kuni 28 päeva. Kinnipeetav üksikus kambris ei tohi külalisi vastu võtta, osaleda ühistel koosviibimistel või töötada väljaspool kambrist. Aga ta võib lugeda raamatuid, ajalehti ja tulla kambrist välja 1 tunniks päevas. Vastupidine säte eelnevale koodeksile on see, et distsiplinaarrikkumistes ei ole keeldu perekonnaga suhtlemiseks. Vastavalt 1997 aasta koodeksile seaduserikkumise tüüp, kinnipeetava isiksus, eelnev käitumine ja eristumisprintsipid peab olema kaalutletud kui kehtestatakse distsiplinaarrikkumist. Reeglina distsiplinaarrikkumise kehtestab vangla direktor. Direktor võib lubada vanglaametnikele kehtestada mõned leebemad karistused. Enne distsiplinaarrikkumise kehtestamist on igal kinnipeetaval õigus, et teda ära kuulatakse.

Mis puudutab kinnipeetavate kontakte väljaspool vanglat, siis kui kommunismi ajal oli kinnipeetavatele tagatud luba ainult harvadele kokkusaamistele, siis uus koodeks igati toetab kinnipeetavate suhtlemist oma perega.

Karistuspoliitika Poolas on oluliselt muutunud viimaste 10 aastatega. Võrreldes kommunismiga kriminaalpoliitika muutus palju liberaalsemaks ja ratsionaalsemaks.

Mis puudutab aga Politsei tööd Poolas, siis selle kohta võib kirjutada, et Andrzej Siemaszko ütles Poola politsei kohta nii, et Poola kuritegevus on tõusnud politsei aktiivsuse tõttu, või kui täpsemalt öelda politsei mitteaktiivsuse tõttu.³

Mõrvade arv kasvas 530- st aastal 1988 kuni 730 aastal 1990 ja sealt kuni 971 aastaks 1991. Kolme aastaga on mõrvade arv praktiliselt kahekordistunud. Sama võib öelda ka teiste kuritegevuste kohta.

³ Crime and Criminology at the end of the century

IX Baltic Criminological Seminar 1996 May 22-25 (lk 143-148)

Kommunismi ajal nautis politsei aastaid privileeritud positsiooni. Kommunismi kukutamine tähendas politsei jaoks praktiliselt suurt solvangut ja politsei lakkas töötamast. Samas võib mainida et korrupsioon on Poolas väga levinud eriti politsei- ja kohtusüsteemis.

1.3. Poola vanglate kontaktisikute töö eesmärk ja selle organiseerimine

Paranduslike meetmeid Poola vanglas koordineerib asutuse kriminaalhooldusosakond.⁴

Kriminaalhooldaja rakendab paranduslikke meetmeid talle määratud paranduslikus rühmas.

Kriminaalhooldaja Poola vanglas täidab põhimõtteliselt sama eesmärki nagu kontaktisikud Eesti vanglates. Paranduslike meetmete juurutamiseks ja nende tõhususe tagamiseks luuakse asutuse kinnipeetavate ning kinnipeetavate ja paranduslike meetmete rakendajate vahel turvalised vastastikused suhted.

Turvaliste vastastikuste suhete loomine toimub eelkõige (Poola kontaktisikute käsiraamat §5):

Kinnipeetavaid ümbritseva keskkonna tundmaõppimise ja kujundamise kaudu.

Ametnike, töötajate ja teiste paranduslike meetmete rakendamise eest vastutavate isikute vahel.

Kinnipeetavaid ümbritsevat keskkonda õpitakse tundma (Poola kontaktisikute käsiraamat §6):

Kinnipeetavate poolt asutuses etendatava sotsiaalse rolli määratlemise kaudu;

Struktuuride, rühmaprotsesside ja nende muutumise tuvastamise kaudu;

Paranduslike meetmete õiget rakendamist ja asutuse turvalisust ähvardavate ohtude kindlaksmääramise kaudu.

Lähtudes Poola kontaktisikute käsiraamutust § 23 nähtub, et Poola vanglate kriminaalhooldaja viib kinnipeetavaga läbi sarnase vestluse, nagu Eesti vanglas viib läbi julgeoleku osakonna töötaja.

Poola kontaktisiku käsiraamat § 23:

Kriminaalhooldaja viib läbi vestluse viivitamatult pärast kinnipeetava saabumist osakonda.

Vestluse käigus tutvustatakse kinnipeetavale muu hulgas:

tema õigusi ja kohustusi ning kinnipidamisasutuses kehtivat kodukorda;

⁴ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004

kinnipeetava isiklikku julgeolekut ohustavate juhtumite esinemise võimalust kinnipidamisasutuses viibitava aja jooksul ning nende vältimise viise;

kuritegelikule keskkonnale iseloomuliku negatiivse käitumisega kokkupuutumise võimalusi;

kinnipidamisasutuse personali poole pöördumise võimalusi isiklikes küsimustes ja asutuses viibimisega seotud probleemide korral;

kambrisse paigutamise seotud palvete esitamise võimalusi;

kinnipidamisasutuse personali teavitamise kohustust kinnipeetava isikliku julgeoleku ja teiste kinnipeetavate julgeoleku ohtusattumise korral;

kaaskinnipeetavate suhtes vägivallatsemise tagajärgi.

Vastavalt Poola kontaktisikute käsiraamatule § 24 viib kriminaalhooldaja kinnipeetavaga läbi vestluse viivitamatult pärast kinnipeetava saabumist eluruumide plokki, hiljemalt teisel päeval pärast kinnipeetava saabumist kinnipidamisasutusse.

Tutvudes kinnipeetava isikuaktidega teeb kriminaalhooldaja kindlaks:

varasemad karistused, eelkõige aga vangistusega seotud karistused ning alaealiste eriotstarbelises kasvatusasutuses või täiskasvanute parandusasutustes viibimised;

perekonnaseisu, elutingimused, materiaalse olukorra ja alimentide maksmise kohustuse;

isiklikud probleemid koos ümbritsevas keskkonnas tekkinud konfliktidega;

keerulistele olukordadele reageerimise viisi, eelkõige enese vastu suunatud agressiooni esinemise;

haridustaseme;

nähtavate puuete olemasolu või tervisliku seisundi, mille kohta annab teavet kinnipeetav ise;

alkoholi liigtarbimisele või narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamisele viitavad faktid;

ametikäigu enne kinnipidamist;

võimed, huvid ning praktilised tööoskused;

kinnipeetava senised sidemed ja suhted kuritegeliku alamkultuuriga enne kinnipidamisasutusse paigutamist;

suhtumise toimepandud kuriteosse ning määratud karistusse;

hetke olmevajadused;

karistuse kandmise järgsed vajadused.

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 31 Vestluse käigus teeb kriminaalhooldaja kindlaks:

kinnipeetava elukoha; kui kinnipeetav on ühenduses oma perekonna või teiste lähedastega, siis ka nende elukoha.

kinnipeetava isikliku julgeoleku tagamise vajaduse.

2. Kui tekib kahtlus, et kinnipeetav võib transportimise käigus ohustada teisi kinnipeetavaid või olla nendepoolse tagakiusamise objektiks, teavitab kriminaalhooldaja sellest asutuse vastavat personali.

1.3.1. Kinnipeetava premeerimine

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 40 kriminaalhooldusosakond viib täide järgmised premeerimisotsused:⁵

kiitus;

luba võtta sagedamini osa kultuuri-, kehakultuuri- või spordiüritusest;

luba saata kingitus kinnipeetava poolt nimetatud isikule;

kõikide või mõningate distsiplinaarkaristuste kustutamine.

2. Lõike 1 punktis 3 nimetatud preemia tuleb vormistada koos julgeoleku-, majandus- ja rahandusosakonnaga.

3. Lõike 1 punktis 4 nimetatud preemia vormistamine tuleb kooskõlastada tühistamisele kuuluvat karistust täideviiva osakonnaga.

4. Rahandusosakond viib koos julgeolekuosakonnaga täide alljärgnevate preemiate määramise otsused:

esemeline või rahaline preemia;

luba toiduainete, tubakatoodete ja muude kinnipidamisasutuses müüa lubatud esemete täiendavaks ostuks;

luba pidada telefonivestlusi kinnipeetava poolt nimetatud isikuga karistusosakonna arvelt.

5. Julgeolekuosakond viib koos registriosakonnaga täide alljärgnevate preemiate määramise otsused:

preemiad alljärgnevate lubade näol:

täiendav või pikem kohtumine,

järelevaatajata kohtumine,

järelevaatajata kohtumine eraldi ruumis,

kohtumine isiklikus riietuses,

järelevaatajata kohtumine väljaspool kinnipidamisasutust lähedase või olulise isikuga,

⁵ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 40

kinnipidamisasutusest lahkumine ilma järelevalveta;

Täiendavate toiduainete saamise otsused viib täide julgeolekuosakond.

Kinnipeetava distsiplinaarkaristused

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu §41- le on kinnipeetava distsiplinaarkaristuse eesmärgiks on aidata vältida kinnipeetava ühiskondlikult mitteaktsepteeritavat käitumist ja käitumisreeglite eiramist. Selleks teavitatakse teda korduvate väärtegade tagajärgedest, mis seisnevad distsiplinaarvastutuses.

Kriminaalhooldusosakond viib täide järgmised distsiplinaarkaristuse määramise otsused (Poola kontaktisiku käsiraamat §42):

1) noomitused;

2) kinnipeetava ilmajätmine kõigist või mõnedest talle määratud preemiast või soodustustest või nende määramise peatamine;

Kultuuri-, kehakultuuri- ja spordiüritusest osavõtmise keeld;

Mõnede distsiplinaarkaristuste määramise otsus langetatakse koos julgeolekuosakonnaga.

Julgeolekuosakond viib täide järgmised distsiplinaarkaristuse määramise otsused:

lisatoiduainete saamise võimalusest ilmajätmine;

kartserisse paigutamine.

Julgeolekuosakond viib koos registriosakonnaga täide kohtumiste ärajätmisega seotud distsiplinaarkaristused, välistades vahetu kokkupuute külastava isikuga.

1.3.2. Võitlemine kuritegeliku alamkultuuri negatiivsete ilmingute vastu

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 43 on kuritegeliku alamkultuuri negatiivsete ilmingute vastu võitlemise eesmärgiks on vältida:⁶

agressiooni, vägivalda ja kinnipeetavate ärakasutamist teiste kinnipeetavate poolt;

rühmasurve tagajärjeks olevat enese vastu suunatud agressiooni;

demoraliseerivate, teisi kinnipeetavaid mõjutavate ja nende üle kontrolli saavutada aitavate vahendite ja võimaluste kasutamist;

⁶ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 43

kontrolli saavutamist kinnipidamisasutuse erinevate eluvaldkondade üle kinnipeetavate mitteametlike grupeeringute poolt.

2. Selleks tuleb:

analüüsida, mis muudab kuritegeliku alamkultuuri kinnipeetavate jaoks atraktiivseks, ning piirata mitteametlikesse grupeeringutesse kuulumisest tulenevaid hüvesid;

luua kinnipeetavatele psühholoogiliste vajaduste rahuldamise võimalused eelkõige seoses turvalisuse, rühmakuuluvuse ja aktiivsusega ning mitteametlikesse grupeeringutesse kuulumisest tuleneva konkurentsiga;

kõrvaldada ebaseaduslikest allikatest pärinevate tulude saamise, kogumise ja edasiandmise võimalikud allikad ja viisid;

analüüsida kinnipeetavate käitumist, mis viitab sidemetele mitteametlike grupeeringutega või nendesse kuulumisele, mis omakorda võib osutada kuritegelikus alamkultuuris eksisteerivatele rollidele ja positsioonidele;

pöörata tähelepanu kinnipeetavatele, kes oma ohvriseisusele kalduvate omaduste tõttu võivad muutuda tagakiusamise, sallimatuse või agressiooni objektiks, lõpptulemusena aga kuritegeliku alamkultuuri tõttu kannatanuteks;

nõrgestada mitteametlike grupeeringute juhtide rolli ja positsiooni, piirata nende kokkupuuteid teiste kinnipeetavatega ja mõju nendele;

kasutada kuritegeliku alamkultuuriga seotud erakorraliste juhtumite menetlustulemusi ennetusmeetmete rakendamiseks;

korraldada vähemalt kord kuus direktori või tema asetäitja, kriminaalhooldusosakonna ametnike ja võimalikult suure hulga julgeolekuosakonna töötajate ning ülejäänud osakondade ja lõikes 3 nimetatud subjektide osavõtul parandusliku eesmärgiga turvanõupidamisi.

Kuritegeliku alamkultuuri negatiivsete ilmingute vastu on kohustatud võitlema kõik kinnipidamisasutuse üksused ning koolid ja vanglate juures asuvad ettevõtted.

See näitab seda, et Poola vangla erinevatel osakondadel ja ettevõtetel on ühine eesmärk, suunata kinnipeetavat õiguskaualekäitumisele.

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu (§44) kuritegeliku alamkultuuri negatiivsete ilmingute vastu võitlemine peab toimuma komplekselt kinnipidamisasutuse spetsiifikale kohandatud organisatsiooniliste lahenduste kaudu, mis on sätestatud kuritegeliku alamkultuuri

negatiivsete ilmingute vastu võitlemise kavas ja erijuhendites. Nende koostamisel on arvesse võetud konkreetsete ametikohtade spetsiifikat.⁷

Nagu näiteks kriminaalhooldus- ja julgeolekuosakonna juhatajate koostöös välja töötatud kava ja juhendid, mida kinnitab vangla direktor.

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 45 on vangla kriminaalhooldaja ülesandeks kohe pärast kinnipeetava vastuvõtmist kinnipidamisasutusse tuleb:⁸

kindlaks teha, kas temast võib saada vägivalda põhjustaja või ohver;

kindlaks teha kinnipeetava senised sidemed ja suhted kuritegeliku alamkultuuriga;

hoiatada kinnipeetavat, et kinnipidamisasutuses kehtivate eeskirjade rikkumisel määratakse talle distsiplinaarkaristus ning kuriteona kvalifitseeritavas juhtumises osalemisel võetakse ta kriminaalvastutusele;

osutada kuritegeliku alamkultuuri kahjulikkusele ja negatiivsetele tagajärgedele;

selgitada kinnipeetavale ohtlikke olukordi ning nende reageerimise viise;

märkida, et korrapärase ohustavat mitteametlikesse grupeeringutesse kuulumisest tulenevat käitumist käsitletakse resotsialiseeriva kinnipeetava tegudele antud hinnangus negatiivse eeldusena ning selle kohta tehakse vastav märge muudesse iseloomustustesse;

anda soovitusi edasiseks tegutsemiseks

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 46 nähtub, et Poola vangla kriminaalhooldaja ülesandeks teostada sama töö, mida teeb Eesti vanglates julgeoleku osakonna töötajad.⁹

Karistuse kandmise ajal tuleb:

jälgida pidevalt kinnipeetava käitumist ja ilminguid, mis võivad viidata sidemetele kuritegeliku alamkultuuriga ja selles etendatavatele rollidele ning mis kujutavad endast ohtu kinnipidamisasutuse korrapärasele ja turvalisusele, näiteks:

mõningate kinnipeetavate sagedasemad valvekorrade kambrites, einete söömine mujal kui laua ääres, toidunõude eraldi hoidmine, valvurite eiramine või nendega kokkupuutumise vältimine, isiklike teenete osutamisele sundimine, sellise väärte omandamine, mida kinnipeetav pole tegelikult toime pannud,

⁷ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 44

⁸ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 45

⁹ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 46

rühmast eraldumine ja kõrvalehoidmine jalutuskäikude, kehalise kasvatuse tundide, kultuuri-, kehakultuuri- ja spordiürituste ajal,

pesuruumis pesemisel abi osutamisele sundimine, peksmis- või piinamisjäljed, uued tätoveeringud,

töö raskendamine, tööviljakuse piiramine ning töötulemuste osalisele loovutamisele sundimine, sihipärane masinate ja seadmete lõhkumine ja hävitamine;

paigutada kinnipeetavad kambritesse, võtmata arvesse nende poolt avaldatud kuritegelikku grupeeringusse kuuluvust, et tagada kinnipeetavate isiklik turvalisus ja kinnipidamisasutuse turvalisus;

roteerida kinnipeetavaid vajaduse korral kambrite, eluruumide plokkide, töörühmade ja töökohtade vahel selliselt, et oleks tagatud nende isiklik turvalisus ning üksuse kord ja distsipliin;

koguda ja edastada parandusliku eesmärgiga turvanõupidamiste käigus teavet mitteametlike grupeeringute juhtide ja aktiivsete liikmete kohta ning teha kindlaks nende poolt tuleneda võivad ohud;

määrata mitteametlike grupeeringute aktiivsed liikmed ainult sellistele töökohtadele, kus on võimalik nende käitumist ja täidetavaid töökohustusi rangelt kontrollida;

nõuda kinnipeetavatelt korraliku poola kirjakeele kasutamist;

lahendada kinnipeetavate vahel tekkinud konfliktid eriti läbimõeldud ja arukal viisil, eelistamata kedagi mitteametlike grupeeringute liikmetest.

Poola kontaktisikute käsiraamatust nähtub et (§ 47.) kriminaalhooldusosakonna juhataja koostab koos julgeolekuosakonna juhatajaga vähemalt kord aastas kirjaliku analüüsi kinnipidamisasutuses valitsevate meeleolude ning sealse korra ja distsipliini kohta, võttes arvesse kuritegeliku alamkultuuri ilmingute dünaamikat ja ulatust, ning eelnevalt väljatöötatud programmis sisalduvate ettevõtmiste tõhususe analüüsi.

1.3.3. Kriminaalhooldusosakonna töö eesmärk ja tööülesanded

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 103 teostab kriminaalhooldusosakonna juhataja kinnipidamisasutuses kriminaalhooldusosakonna töö üle järelevalvet ning koordineerib paranduslike meetmete rakendamist.¹⁰

Tema töökohustuste hulka kuulub:

¹⁰ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 103

ülesannete jagamine kriminaalhooldusosakonna ametnikele ja töötajatele;
kriminaalhooldusosakonna ametnike ja töötajate kohustuste täitmise järelevalve ja kontroll;
paranduslike meetmete rakendamise alaste koolituste ja nõupidamiste korraldamine
kriminaalhooldusosakonna ametnikele ja töötajatele ning teiste osakondade töötajatele;
analüüside tegemine, kavade, aruannete ja ettekannete ning muu vajaliku dokumentatsiooni
koostamine võetud paranduslike meetmete ning nende järelevalve ja kontrolli kohta;
kriminaalhooldusosakonna ametnikke ja töötajaid puudutavate kaadriküsimuste läbivaatamine
ja järelduste tegemine;
kriminaalhooldajate abistamine ja juhendamine probleemide lahendamisel;
järelevalve kinnipeetavate õige paigutamise üle;
järelevalve kriminaalhooldusosakonna ametnike ja töötajate poolsete paranduslike meetmete
rakendamise viisi üle õigete mõjutusvahendite valimise ja kinnipeetavate vajaduste
tundmaõppimise kaudu;
koostöö julgeolekuosakonna juhatajaga asutuse kinnipeetavate hulgas vajaliku õhkkonna ja
meeleolu tagamise küsimuses;
kontroll kinnipeetavate isikuid puudutava dokumentatsiooni pidamise viisi üle;
teiste teenistuse osadega ning seadustiku § 1 lõikes 38 nimetatud subjektidega tehtava
paranduslike meetmete alase koostöö koordineerimine;
eelarve koostaja teavitamine vajalikest väljaminekutest; järelevalve kinnipeetavatele suunatud
kultuuritegevuseks, karistuse kandmise järgse abi osutamiseks, koolituskursusteks, haridus- ja
psühhokorreksiooniprogrammideks, töö või spordi jaoks mõeldud rahaliste vahendite õige
kulutamise üle;
oma kohustuste täitmist puudutava dokumentatsiooni pidamine.

3. Kui kinnipidamisasutuses on loodud juhataja asetäitja ametikoht, kehtestab tema
töökohustused direktor.

Kinnipidamisasutuse kriminaalhooldusosakonna töötaja (nooremkriminaalhooldaja)
rakendab paranduslikke meetmeid talle määratud kinnipeetavate rühmas (§104)

2. Tema töökohustuste hulka kuulub:

korra, distsipliini tagamine ja õigete kinnipeetavate vaheliste suhete säilitamine kambrites
koos teiste osakondade ametnike ja töötajatega;
kinnipeetavate vaheliste probleemide ja konfliktsituatsioonide jooksev lahendamine
ühiskondlikult aktsepteeritud viisil;

kohustuste ja õiguste tutvustamine kinnipeetavatele ning nende motiveerimine vastavalt käituma ning kodukorrast kinni pidama;

kinnipeetavatega pidevate parandusliku suunitlusega suhete hoidmine;

kinnipeetavate kambritesse paigutamine ja kambri vanemate määramine;

kinnipeetavate ühtse kohtlemise põhimõtete kooskõlastamine julgeolekuosakonna valvuritega;

klassifitseerimisettepanekute, hinnangute, resotsialiseeriva kinnipeetava tegevusele antavate perioodiliste hinnangute ja individuaalsete paranduslike programmide kavandite koostamine ning nende kontrollimine, kriminoloogilis-sotsiaalsete prognooside koostamine koos vastavate järeldustega;

preemiate ja distsiplinaarkaristuste määramise hindamine ja taotluste esitamine ning osalemine karistuste määramisel;

kinnipeetavate poolt kinnipidamisasutuse direktorile saadetud palvete ja taotluste hindamine; õigete paranduslike meetmete valimine ning kinnipeetavate vajaduste tundmaõppimine nende meetmete rakendamise käigus;

kuritegeliku alamkultuuri ilmingute vältimine kinnipeetavate tundmaõppimise ja parandusliku õhkkonna loomise kaudu paranduslikus rühmas;

kinnipeetavate kirjavahetusega tutvumine;

kinnipeetavate aktiivsust suurendavate ettevõtmete korraldamine;

kinnipeetava innustamine hoidma suhteid oma perekonna ja lähedastega;

osalemine kultuuri- ja spordiürituste korraldamisel osakonnas ning talle määratud kinnipeetavate rühmas;

esmane kinnipeetava vajaduste analüüs karistuse kandmise järgse abi vallas;

kinnipeetava isikut puudutava dokumentatsiooni pidamine.

Vastavalt Poola kontaktisiku käsiraamatu § 105

1. Rakendab kriminaalhooldusosakonna töötaja (vanemkriminaalhooldaja) kinnipidamisasutuses §-s 104 nimetatud kohustuste raames paranduslikke meetmeid talle määratud kinnipeetavate hulgas, kes vajavad intensiivsemat ja süvendatud kasvatuslikku mõjutamist.¹¹

2. Lisaks kuulub tema kohustuste hulka:

¹¹ Poola kontaktisikute käsiraamat 2004 § 105

korra, distsipliini tagamine ja kinnipeetavate vaheliste õigete suhete säilitamine paranduslikes rühmades, osakondades ja kambrites koos teiste osakondade ametnike ja töötajatega; paranduslike meetmete korraldamine, rakendamine ja koordineerimine määratud osakonnas või elutsoonis;

nooremkriminaalhooldajate ja kriminaalhooldajate abistamine õigete paranduslike vahendite ja meetodite valikul ning parandusliku sisuga probleemide ja konfliktsituatsioonide lahendamisel;

paranduslike meetmete rakendamine intensiivsemat mõjutamist vajavate kohanemiskustega ning kuritegeliku alamkultuuriga tihedates sidemetes olevate kinnipeetavate suhtes.

Vastavalt Poola kontaktisikute käsiraamatu väljavõttest nähtub, mis ülesandeid täidab Poola vangla kriminaalhooldaja. Poola kriminaalhooldaja ülesanneteks on nii Eesti kontaktisiku tööülesanded aga samas täidab ta Eesti vanglate julgeoleku osakonna töötaja ülesandeid.

1.4. Eesti vanglasüsteemi lühiülevaade ajaloost

Eesti vanglasüsteem oli nõukogude ajal sama nagu Poolaski. Aastal 1960 olid järgmised kinnipidamisasutused: töökolooniad eri, range- tugevdatud ja üldise vangistuse tasemega. Vanglad koosnesid üksikkambritest range kinnipidamise läbiviimise tasemel. Selline karistussüsteem kehtis kogu Nõukogude Liidu territooriumil. Eesti territooriumil olid peamiselt karistuskolooniad. Sealhulgas paljud kinnipeetavaid kandsid oma karistust erirežiimiga vanglates näiteks Murmanskis või Vilniuse vanglates. Kaheksa kinnipeetavate kategooriat, nende hulgas näiteks ohtlikud retsidivistid, alaealised kinnipeetavad ei saanud kanda karistust Eestis. Aastal 1963 karistussüsteemi olid lisatud avatud töökolooniad.

Pärast Eesti iseseisvumist aastal 1991 ei hakanud Eesti vanglate süsteemis mingeid erilisi muudatusi läbi viima ning jätkas sama süsteemiga nagu Nõukogude ajal.¹²

1.5. Eesti vanglate kontaktisikute töö eesmärk ja selle organiseerimine

Eesti vanglate kontaktisikute töö eesmärgiks on suunata kinnipeetav õiguskuulekale käitumisele, aidata säilitada ja luua sotsiaalselt olulisi ja positiivseid kontakte väljaspool

¹² D. Van Zyl Smit and F Dünkel (eds.), *Imprisonment Today and Tomorrow*, 238-252.

vanglat, kinnipeetava vanglasiseste probleemide lahendamine ning kinnipeetava kohta informatsiooni omamine.¹³

Nõuded kontaktisikule peab olema lojaalne, korrektne, kohusetundlik, kõrge pingetaluvusega, vastutusvõimeline ja usaldusväärne. Iseseisev, hea analüüsi – ja tulemuste prognoosivõimega. Hea eneseväljendusoskusega.

1.5.1. Teenistusülesanded

Võtab vangla peavalvekeskuse juures asuvates ruumides vastu teistest vanglatest ümberpaigutatud ja konkreetsetesse eluosakonda suunatud kinnipeetavad, kontrollib ning tagab neile ettenähtud varustuse olemasolu ja kätteandmise ning näitab ära elutoa – või kambri.

Kontrollib kinnipeetavatele väljastatud isiklikke asju ja peab nende üle arvestust.

Tutvustab kinnipeetavat vangistuse täideviimist ja vangla sisekorda reguleerivate õigusaktidega.

Informeerib kinnipeetavat vangla erinevate osakondade funktsioonidest.

Õpib tundma eluosakonda paigutatud kinnipeetavaid, viib nendega läbi vestlusi, koostab ja esitab vajadusel kinnipeetavaid puudutavaid iseloomustusi, osaleb eluosakonda paigutatud kinnipeetavate viibimise (ümberpaigutamine, tingimisi ennetähtaegne vabastamine, lühiajalised väljasõidud, - viimised jne. ja hõivatuse (individuaalne täitmiskava, hariduse omandamine, töötamine jne) ning tegevuste (kokkusaamised, sportimine, vabaaja veetmine) planeerimistes otsustamistes; kontrollib kinnipeetava poolt nende täitmist.

Viib koos eluosakonna valvuritega läbi kinnipeetavate päevase loenduse, mille käigus kontrollib rivistuse korda, nimesiltide olemasolu, võimalikke nähtavaid vägivalda tunnuseid.

Kontrollib kinnipeetavate poolt vangistust reguleerivate kordade ja teiste õigusaktide täitmist, rikkumiste avastamisel võtab koheselt tarvitusele abinõud nende likvideerimiseks ja fikseerimiseks, registreerib fikseeritud rikkumised vangla peaspetsialist – korrapidaja juures, teavitab kinnipeetavat tema käitumise suhtes algatatud distsiplinaarmenetlusest.

Vaatab läbi kinnipeetavate kohta koostatud distsiplinaarmenetluse materjalid, vajadusel täiendab neid ja teeb põhjendatud ettepanekud võimalike distsiplinaarkaristuste määramiseks.

¹³ Ämari Vangla kontaktisiku ametijuhend

Kontrollib järjepidevalt eluosakonnas viibivaid kinnipeetavaid. Füüsilise vägivalga jälgedega, joobe kahtlusega kinnipeetavate avastamisel teeb koostööd vangla julgeolekuosakonna töötajatega.

Koostöös vangla julgeoleku osakonna töötajatega kontrollib järjepidevalt negatiivselt meelestatud kinnipeetavate käitumist, nende poolt võimalikesse gruppidesse koondumist, võtab tarvitusele meetmed õiguskorra tagamiseks ja negatiivselt meelestatud kinnipeetavates ohjeldamiseks eluosakonnas.

Teeb kinnipeetavate järelevalve korraldamise, nende nõustamise ja õiguskuulekale käitumisele suunamise ning olmetingimuste tagamise alast koostööd kõikide vangla osakondadega, kooskõlastades esmalt oma tegevused vangistusosakonna juhatajaga.¹⁴

1.6. Eesti vanglate julgeoleku osakonna töö eesmärgid

Tagada õigusrikkumiste ennetamine, tõkestamine, avastamine ja jälitustegevuse korraldamine teenindavas piirkonnas. Korraldab kuritegude, õigus- ja distsiplinaarrikkumiste ennetamiseks, tõkestamiseks avastamiseks läbiviidavat tööd. Kontrollib saabunud informatsiooni õigsust. Teostab pidevalt tööd kinni peetud isikute tundmaõppimise ja ettevalmistamise osas nende kaasamiseks salajasele koostööle.

Teostab õiguskaitseorganite ülesandel teenindavas piirkonnas kinni peetud isikute andmete varjatud kogumist.

Selgitab välja ja võtab arvele kuritegevusele ja põgenemisele kalduvad kinni peetud isikud. Selgitab välja ja valmistab ette kinni peetud isikuid nende nõusolekul, koostööks administratsiooniga seadusliku korra tagamiseks vanglas.

Uurib administratsiooniga kaastööd tegevate salajaste kaastöötajate kaasabil kinni peetud isikute hulgas toimuvaid varjatud protsesse, tuvastab nende kavatsusi.¹⁵

Rakendab abinõud negatiivse suunitlusega rühmistuste isoleerimiseks, nende liidrite ja autoriteetide kompromiteerimiseks.

Tagab kinni peetud isikute vangla sisekorra eeskirja ja kodukorraga kehtestatud distsipliininõuete täpse täitmise.

Teeb operatiivolukorrast tulenevalt ettekirjutusi kinni peetud isikute kambritesse paigutamiseks ja kontrollib regulaarselt paigutamise õigsust.

¹⁴ Ämari Vangla kontaktisiku ametijuhend

¹⁵Tallinna Vangla Julgeolekuosakonna spetsialisti ametijuhend.

Rakendab abinõud kambritevahelisi informatsiooni leviku tõkestamiseks.

Teostab vangla juhtkonna korraldusel distsiplinaarmenetlust, õigusrikkumiste väljaselgitamiseks.

Värbab salajasi kaastöötajaid.

Teeb kindlaks keelatud esemete ja ainete vanglasse toimetamise kanalid ja organiseerib nende likvideerimise.

Selgitab välja vangla töötajaid, kes on loonud või püüavad luua teenistusväliseid suhteid kinni peetud isikutega.

Korraldab jälitustegevuse teostamise vangistusosakonnas.

Teostab esmakontrolli ja kogub esmased materjalid tegevusvaldkonnas toimepandud õigusrikkumiste kohta. Alustab kuriteo tunnuste olemasolul kriminaalmenetluse.

Vangla julgeolekuosakond on vangla struktuuriüksus, mille põhiülesanded on ennetada ja avastada õigusrikkumisi ning korraldada vanglas uurimist ja jälitustegevust.(julgeolekuosakonna põhimäärus.¹⁶

1.6.1. Julgeoleku osakonna ülesanded

- 1) Vangla operatiivolukorra pidev jälgimine kuritegude ja õigusrikkumiste ennetamiseks ja avastamiseks.
- 2) Informatsiooni kogumine vanglas toimepandud kuritegude avastamiseks ning plaanitsevate kuritegude ja muude õigusrikkumiste kohta nende ennetamine eesmärgil.
- 3) Operatiivtoimikute ja arvestusregistrite pidamine.
- 4) Vanglas toime pandud kuritegude kohta kriminaalasjade algatamine.
- 5) Algatatud kriminaalasjades esmamenetlustoimingute läbiviimine.
- 6) Põgenenud kinnipeetavate otsimisel, kuritegude ennetamisel ja vanglas toimepandud kuritegude avastamisel teiste jälitusametkondadega koostöö tegemine.
- 7) Operatiivtöö teostamine vanglas.
- 8) Muude vangla direktorilt või direktori asetäitjalt saadud ülesannete täitmine.

¹⁶ Ämari Vangla Julgeolekuosakonna põhimäärus

2. METOODIKA

Lõputöö autor püstitas järgmise hüpoteesi: Poola vanglasüsteemi põhimõtete ülevõtmine soodustab kinnipeetavate resotsialiseerimist! Parandab kinnipeetavate ning vanglatöötajate vahelisi suhteid (s.t. julgeolekutöötajad ei kontsentreeru vaid info kogumisele vaid tegelevad ka muu resotsialiseeriva tegevusega)

Hüpoteesi tõestamiseks püüdis lõputöö autor uurimuse käigus välja selgitada kuidas suhtuvad julgeoleku osakonda vanglate juhtkond, nende seas vanglate direktorid ja direktorite asetäitjad. Samuti oli uurimusobjektiks kinnipeetavad ja julgeolekuosakonna töötajad.

Uurimuse teine pool oli aga viidud läbi kinnipeetavate seas.

Lõputöö autor on valinud kinnipeetavate seas uurimusmeetodiks ankeetküsitluse ehk kvantitatiivset uuringut.

Autor püüdis ankeetküsitluse läbi viia võimalikult erinevate kinnipeetavate seas, et uuringu tulemus oleks objektiivne. Autor viis läbi uuringu Ämari Vanglas, laagertüüpi vangla kinnipeetavate seas. Ämari Vanglas, viis autor läbi uuringu ka viiendas eluosakonnas, kus kinnipeetavaid hoitakse eraldi kambrites. Samuti viis autor läbi uuringu ka neljandas eluosakonnas, kus kannavad karistust nõrgemad kinnipeetavad. Peale selle viis autor uuringu ka Tartu Vangla kinnipeetavate seas.

Uurimise eesmärk oli selgitada välja kinnipeetavate suhtumist kontaktisikutesse ja julgeoleku osakonda.

Antud uurimus oli vajalik, kuna julgeoleku osakond ja antud osakonna töötajad mängivad iga kinnipeetava karistuse kandmise ajal olulist rolli. Kui julgeolekuosakonna ei oleks ja nende küsimustega tegeleksid kontaktisikud, siis kinnipeetavad oleksid pidanud pöörduma kõikide oma küsimustega ja informatsiooniga kontaktisikute poole.

Kinnipeetavate seas uurimuse läbi viimisel, kasutas autor erinevat läbiviimise varianti.

Esimesel korral andis autor ankeedid salga vanemale, kes omakorda jagas neid kinnipeetavate vahel ja siis jõudsid tulemused autori kätte.

Teisel korral käis autor ise salgas ja kutsus kinnipeetavad ühekaupa kabineti ja andis neile ankeedid personaalselt kätte, kus nad koheselt täitsid need ära.

Kolmandal korral saatis autor ankeedid elektrooniliselt Tartu Vanglasse, kus julgeoleku osakonna spetsialist lasi kinnipeetavatel neid täita.

Kinnipeetavate seas uurimuse läbiviimisel puutus autor sellise probleemiga nagu kinnipeetavate umbusaldus ankeetküsitluse läbiviija suhtes, kuna lõputöö autor on julgeoleku osakonna töötaja.

Autor püüdis kinnipeetavaid veenda, et antud uurimus on anonüümne ja ei oma eesmärki kinnipeetavaid mõjutada või kasutada antud informatsiooni nende vastu.

Arvestades vastajate protsenti, võib autor väita, et kinnipeetavate veenmine on õnnestunud.

Teise poole uurimuse meetodiks oli valitud struktureerimata küsimustik. Küsitletavatele oli esitatud 6 küsimust, millele oli vaja vastata.

Teine osa uurimusest oli läbi viidud julgeoleku osakonna töötajate vahel ja vanglate juhtkonna vahel. Teise uurimuse osa eesmärk oli intervjuuerida vanglate julgeoleku osakonna töötajaid ja vangla juhtkonda, milleks on vanglate direktorid ja direktorite asetäitjad.

Kokku oli laiali saadetud 15 küsimustikku.

3.UURIMUS

Autor jagas lõppkokkuvõttes 100 ankeeti. Autor sai tagasi 80 vastust.

65 vastanutest olid kinnipeetavad Ämari Vanglast. 15 vastanutest olid Tartu Vanglast.

Ämari Vanglast oli 50 kinnipeetavat tsoonist ja 15 V s eluosakonnast, ehk kambersüsteemi eluosakonnast.

Seega kokku oli 50 kinnipeetavat laagertüüpi vanglast ja kokku oli 30 kinnipeetavat, kes kannavad oma karistust kambrites.

Autor jagas ankeete väga erinevatele kinnipeetavatele, et saavutada maksimaalne objektiivsus. Ankeedi küsimused oli suletud. Soovi korral lubas autor kirjutada vastuste juurde selgitused või täiendused, miks keegi midagi arvab.

Kinnipeetavate arvamused, selgitused ja täiendused aitasid autoril lõputöö uurimuse järelduste tegemisel.

Kinnipeetavate seas uurimuse eesmärgiks oli selgitada välja nende suhtumine nii kontaktisikutesse kui ka julgeolekuosakonna töötajatesse. Eesmärgiks oli välja selgitada kas kinnipeetavad usaldavad oma kontaktisikuid, et julgeoleku osakonna ja kontaktisiku ülesannete ühtlustamise puhul nende poole pöörduda.

Samuti oli eesmärgiks uurida kas kinnipeetavate arvates on julgeoleku osakond vanglas vajalik või mitte.

Vajalikkuse all mõtles lõputöö autor ka seda, kas julgeoleku osakond tagab kinnipeetavate turvalisust vanglas või mitte.

Uurimise läbi viies tuli autor järgmistele järeldustele: 90 % vastanutest arvasid et julgeolekuosakond vanglas on vajalik. 10 % arvasid, et ei ole vajalik.

60 % vastanutest arvasid, et nad usaldavad julgeolekuosakonda. 30 % arvasid et nad ei usalda ja 10 % arvasid et nad ei hooli julgeolekuosakonnast.

60 % vastanutest arvasid et nad ei saaks pöörduda oma julgeolekualaste probleemidega kontaktisiku poole.

30 % vastasid et mõne küsimusega võib olla saaks ja 10 % vastasid et saaksid küll.

Küsimusele, kas julgeolekuosakonna töö aitab tunda kinnipeetavatel ennast vanglas turvaliselt, vastas peaaegu 90 % kinnipeetavaid laagertüüpi vanglast eitavalt.

Samas aga 90 % neid kinnipeetavaid, kes kannab oma karistust kambris, vastasid jaatavalt. Ehk siis selle põhjal saab teha järeldust, et kambersüsteemi vanglas on kinnipeetavatel rohkem usaldust julgeoleku osakonna vastu, et see osakond tagab kinnipeetavate turvalisust vanglas.

Ametnikke, kelle seas oli uurimus läbi viidud, oli kokku 15.

Nendest 2 oli saadetud vangla direktorite asetäitjatele, 4 vangla direktoritele, 2 justiitsministeeriumi töötajatele, ülejäänud 7 olid julgeolekuosakonna töötajad.

Mõlemale poole olid esitatud ühed ja samad küsimused.

Esitatud küsimustikule vastasid 8 küsitletavat. Nendest 2 vangla direktori asetäitjad, 1 vangla direktor, 5 julgeoleku osakonna töötajad.

Uurimuse eesmärk oli selgitada välja mõlema poole arvamust vangla julgeoleku osakonna rollist vangla põhiülesannete täitmisel.

Samuti vastasid küsitletud ametnikud küsimusele, milliste tegevustega aitab julgeoleku osakond kaasa kinnipeetava suunamisel õiguskuulekale käitumisele.

Peale selle oli ametnikele esitatud küsimus, kas antud ülesandeid, saaks täita mõni teine või teised osakonnad.

Ainuke raskus uurimuse läbi viimisel, oli see et peaaegu pooled ametnikud, kellele olid küsimustikud saadetud, ei leidnud aega vastata. Samuti olid kaks töötajad ministeeriumist, kes jätsid küsimustele vastamata.

Ametnike seas läbiviidud uurimuse tulemusena selgus, et küsimusele millist rolli täidab vangla julgeoleku osakond vangla põhiülesannete täitmisel, vastasid küsitletavad ametnikud, et julgeoleku osakonna ülesandeks on tagada kinnipeetavate ja vanglaametnike turvalisust. Vähendada kinnipeetavate võimalusi vanglas tegeleda kõrvaliste asjadega. Tulemus oli see, et vanglaametnike arvates on julgeoleku tagamine vanglas üks olulisemaid rolle vangla tegevuses.

Samuti on julgeoleku roll on õiguskorra kaitse läbi kuritegevuse ennetamise, info kogumise ja analüüsi, kriminaal- väärteo menetluse.

Samuti kannavad julgeoleku töötajad vangla funktsioneerimisel väga suurt rolli. Ametikoha põhieesmärk on kinnipidamiskohas toimepandud ja kinnipidamiskoha vastu suunatud kuritegude ennetamine, tõkestamine ning nende kuritegude kiire ja täielik avastamine, samuti vanglas muid õigusrikkumisi soodustavate tingimuste ja neid toimepannud isikute väljaselgitamine ning jälitustegevuse teostamine vanglas.

Küsimusele milliste tegevustega aitab julgeoleku osakond kaasa kinnipeetava suunamisel õiguskuulekale käitumisele vastasid vanglaametnikud järgmiselt:

Eelkõige sellega, et julgeoleku osakond korraldab analüütilist tööd, hindab oma valdkonnas riske ja teeb sellest lähtuvalt vangla direktorile ettepanekuid isiku kohtlemisel vanglas asutuses. Olgu see siis õppimisele, tööle, ennetähtaegsele vabastamisele, lühiajalisele väljasõidule, avavanglasse paigutamisele vms. Julgeoleku osakonna töö ülesannete hulka kuulub ka isikute paigutamine vanglas. See on samuti toiming, millega saab isiku käitumist suunata.

Narkodiilerite eraldamine teistest kinnipeetavatest, keelatud esemete ja ainete avastamine, koostöö vanglaametnikega, kinnipeetava mõjutamine läbi soodustuste keelamise või ära jätmise.

Julgeoleku osakond ei lase kuritegelikel gruppidel tekkida vanglas. Paigutab kinnipeetavaid erinevatesse osakondadesse. Kontrollib kinnipeetava käitumist, suhtlusringkonnasid.

Julgeoleku osakond aitab kinnipeetavate resotsialiseerimisel eelkõige preventatiivse tegevusega. Laekuva operatiivinfoga vanglates, saavad töötajad õigeaegselt avastada planeeritavaid õigusrikkumisi. Julgeoleku töötaja viib läbi vestluse mille tagajärjel ta saab loobuda planeeritavast õigusrikkumisest.

Küsimusele millise taustaga ametnikke valitakse julgeoleku osakonda (haridus, isikuomadused), vastasid ametnikud, et julgeoleku osakonna töötaja peab olema tasakaalukas, analüütilise mõtlemisviisiga, suure suhtlemisoscusega inimene, loomingulise mõtlemisega, lojaalne, peab olema manipuleerimisvõimega (teatud ajal, vastavalt eesmärgile)

Küsimusele kuidas muuta julgeolekutöö efektiivsemaks arvestades üldist tööjõupuudust, vastasid kuus küsitletavatest kaheksast, et julgeoleku osakond võiks teha rohkem koostööd teiste osakondadega. Vastuse objektiivsust saab tõestada see, et koostööd pooldasid nii vanglate juhtkond kui ka julgeoleku osakonna töötajad.

Uurimuse tulemus tuli mõnes mõttes subjektiivne, kuna kinnipeetavad hindasid eelkõige oma salga kontaktisikute töö järgi ja ka oma vangla julgeoleku osakonna töötajate töö järgi.

Antud uurimuse põhjal oli näha kuidas suhtuvad erinevat tüüpi kinnipeetavad julgeoleku osakonna töötajatesse ja kas peavad seda osakonda olemasolu vajalikuks.

Uurimuse käigus selgus et igat tüüpi kinnipeetav täitis ankeeti eelkõige enda vajaduste järgi.

Kuigi ankeetküsimustik oli anonüümne, paistsid välja teatud tüüpi kinnipeetavad, kes on näiteks pika aega vanglas istunud ja tunnistavad julgeoleku osakonna vajalikkust. Täpselt samamoodi paistsid välja kinnipeetavad, kellel on palju probleeme julgeoleku osakonnaga ja nad kohe mitte kuidagi ei pea julgeoleku osakonda vajalikuks.

Need kinnipeetavad, kes teevad teatud osakonnaga koostööd, märkisid julgeoleku osakonna vajadust ja ka seda, et puutuvad selle osakonnaga päris tihti kokku.

Huvitavaks osutus asjaolu, et küsimusele, kas julgeoleku osakond aitab tunda kinnipeetava ennast vanglas turvaliselt, vastasid jaatavalt kambrites karistust kandvad kinnipeetavad. Nii Ämari Vangla näitel kui ka Tartu Vangla näitel.

Antud uurimuse tulemusena oli see, et enamus vastajatest pidasid julgeoleku osakonda, tema praeguses vormis vajalikuks.

Üle poole vastajatest pidasid võimatuks pöörduda oma julgeoleku alaste küsimustega oma kontaktisiku poole.

Vanglaametnike seas läbiviidud uurimuse tulemusena on see, et kõik üheksa ametniku märkisid, et julgeoleku osakond on tema praeguses vormis vajalik, samuti nagu ka need ülesanded, mida hetkel täidab julgeoleku osakond saab täita ainult antud osakond.

Samuti uurimuse käigus, sai lõotöö autor ülevaade, milliste isikuomadustega töötajaid tahetakse näha julgeoleku osakonnas.

Vastus antud küsimusele aitas viia paralleeli julgeoleku osakonna töötajate ja kontaktisiku töötajate vahel.

Eelnevalt on esile toodud kontaktisikute isikuomadused.

Kui kontaktisik peab olema lojaalne, korrektne, kohusetundlik, kõrge pingetaluvusega, vastustus võimeline ja usaldusväärne. Iseseisev, hea analüüsi – ja tulemuste prognoosivõimega. Hea eneseväljendusoskusega, siis julgeoleku osakonna töötaja peab olema tasakaalukas, analüütilise mõtlemisviisiga, suure suhtlemisoskusega inimene, loomingulise mõtlemisega, lojaalne, peab olema manipuleerimisvõimega (teatud ajal, vastavalt eesmärgile). Uurimuse põhjal nähtub, selleks täita teatud ülesandeid ja tegeleda julgeoleku alase tööga, peab olema teatud isikuomadustega inimene, ehk siis iga kontaktisik ei sobi taolist tööd tegema.

3.1. Järeldused

Saadest ülevaade Poola karistuspoliitikast ja põhjustest, mis mõjutasid Poola riiki valima just sellise vanglasüsteemi, jõuame järeldusele, et Poolat mõjutas sellise valiku tegemise just Nõukogude Liidu aeg ja see repressioon, mis sundis inimesi suhtuma umbusklikult võimuorganitesse, eelkõige politseisse.

Aasta 1989 oli Poolas äärmiselt sobiv aeg reformide jaoks, eelkõige sellise süsteemi läbiviimiseks nagu ta hetkel Poolas on. Kuna vanad töötajad läksid töölt ära, kes omal soovil, kes pensionile jne. Koolitati uued töötajad, viidi läbi reform, võeti vastu uued seadused. Samuti oli kinnipeetavate jaoks sobiv aeg kohanemiseks uute inimestega ja uute seadustega. Igal juhul tekkinud olukord soodustas Poola vanglate süsteemis reformide läbiviimist. Kinnipeetavad pidid uute töötajatega niikuinii ära harjuma ning uuenduste alguses see ei olnud neile nii valus nagu oleks praegu.

Rääkides plussidest, siis sõbralik omavaheline suhtlemine kinnipeetavate ja töötajate vahel võib tõesti mõjutada kinnipeetavaid rohkem positiivselt kui mõni teine süsteem. Poola vangla jaoks tähendab see süsteem seda, et Poolas kinnipeetavad usaldavad vangla töötajaid rohkem, kuna survet ei ole ja nad ei tunne ennast ahistatuna. Kinnipeetavad tunnevad ennast vabalt, sest pole ohtu, et keegi hakkab nende kohta salajast informatsiooni koguma.

Samas aga võib mainida eespoolt loetud, et Poolas kasvas kuritegevus kahekordselt pärast reformide läbiviimist. Muidugi tuleb arvesse võtta eelpool mainitud ka teisi põhjusi, miks see kuritegevus Poolas kasvas. Kuid kui inimesed ei ole praeguse vanglapoliitikaga rahul, tekkivad probleemid ka edaspidi.

Kui rääkida Poola süsteemile üleminekust, tuleb vaadata üle meie praegune süsteem.

Kui võtta meie praegused julgeoleku töötajad kontaktisikuteks, siis astmealane üleviimine on seaduslikkus mõttes lubatud. Kuna mõlemad on II klassi inspektorid. Selline variant on formaalselt võimalik, et viia üle julgeoleku spetsialiste kontaktisikuteks üle ja jätta paar isikut peaspetsialisti tasemel nendeks isikuteks, kes hakkaksid kogu informatsiooni analüüsima. Kahjuks isegi kui selline muutus toimiks formaalselt, siis tegelikult puutuksime kokku paljude probleemidega. Kui Poolas oli muutuste läbiviimiseks soodne aeg, töötajad vahetusid nii kui nii, siis meil võime

puutuda kokku kinnipeetava umbusaldusega. Kuna julgeoleku osakond on alati olnud salajane ja see imago, mis julgeoleku osakond endale loonud, kutsub esile kinnipeetavate usaldust. Nende jaoks on julgeoleku töötaja ainuke isik, kellele nad võivad rääkida oma salajasi muresid ja olla kindel, et see info ei lähe enam kuskile edasi. Imagole teeb kasu ka see, et näiliselt julgeoleku osakond ei suhtle eriti teiste osakondadega. Kinnipeetavatele on äärmiselt tähtis, kui nad võivad pöörduda isiku poole, kes kuulab neid ära ja aitab nende teatud probleemide lahendamisel.

Kui võtta näiteks kontaktisikute tööd, siis kontaktisikuid on palju ja nad on kõik erinevad. Nende ülesanded on küll ühesugused, kuid kontaktisikute lähenemine nende ülesannete täitmisel väga erinev.

Olen olnud nii praktikal kui ka tööl avalikus teenistuses ja olen jälginud erinevate kontaktisikute tööd ja kinnipeetavate suhtumist oma kontaktisikutesse. Mõnede kontaktisikute jaoks koosneb nende töö ainult kirjade jagamises ja muud emotsionaalset kontakti kinnipeetavatega nad ei otsi. Kinnipeetavad ei näe nendes oma probleemide lahendajat ja püüavad leida need lahendused läbi teiste vangla töötajate nagu valvur, sotisaaltöötaja, psühholoog aga ka julgeoleku töötaja. Kui oletada, et järsku öelda kinnipeetavatele, et kõigi oma probleemidega tuleb pöörduda kontaktisikute poole ja sellist isikut nagu julgeoleku töötajat enam ei ole, siis kinnipeetavad jäävad oma probleemidega omaette. Ega kontaktisikud nende usaldust niipea ei võida, eriti kui on kinnipeetavatele teada, millised nad oma töö poolest on.

Eesti vanglate kontaktisikute töö põhieesmärk on sätestatud kontaktisikute ametijuhendis. Põhieesmärgiks on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele, kinnipeetava vanglasiseste probleemide lahendamine ning kinnipeetava kohta informatsiooni omamine.

Võrreldes meie praeguse situatsiooniga oli Poolas aasta 1989 tõesti soodne aeg sellise reformi läbiviimiseks, kuna kõik enamik töötajatest on vahetunud. Kinnipeetavatel tuli nii kui nii hakata uusi töötajaid usaldama. Meie aga ei saa mitte kuidagi vahetada kõiki töötajaid.

Üldiselt vaadates lähemalt Eesti julgeoleku spetsialisti ja spetsialisti (uurija) ametijuhendeid ning võrreldes neid Poola kontaktisiku käsiraamatuga siis selgub, et enamiku ülesandeid täidab Poolas kriminaalhooldaja.

Kuna Eestis Julgeoleku osakonna töötajad teostavad pidevalt tööd kinni peetud isikute tundmaõppimise ja ettevalmistamise osas nende kaasamiseks salajasele koostööle seega värbavad informaatoreid .

Kuid Poola süsteemi järgi kui järgida sama eesmärki muuta Eesti vanglate süsteem humansemaks nagu Poolas siis peavad informaatoreid kaduma kuna see on Poolas süsteemiga vastuolus, kuna Poolas süsteem eeldab eelkõige mitte mingit survet kinnipeetavale, Muidu tekib kinnipeetaval tunne, et teda ahistatakse ja vastastikune usaldus kinnipeetavate ja vangla töötajate vahel kaoks.

Eesti vanglate kontaktisikute ametijuhend on üsna lühike võrreldes Poola kontaktisiku käsiraamatust lähtuvate ülesannetega.

Üleminekul Poola vanglate süsteemile võime puutuda kokku sellega, et tekkib probleem informatsiooni puudusega. Kuna kinnipeetavad ei hakka oma kontaktisikuid usaldama, siis jätavad nad oma informatsiooni enda teada.

Teine mure on see, et kontaktisikute poolt kogutud informatsioon võib olla vale, antud valesti kinnipeetavate poolt, et kontaktisikuid segadusse viia. Kontaktisikutel puudub igasugune julgeoleku töö väljaõppe, nad saavad küll koguda informatsiooni, aga ei oska sellega mitte midagi ette võtta, nad võivad edastada mõttetut mittetähtsat informatsiooni ja sama jätta mainimata tähtsat ja olulisemat informatsiooni. Tekkib oht, et kontaktisikud ei oska informatsiooni hinnata ja realiseerida. Kui lähtuda sellisest võimalusest et, korraldatakse koolitusi tulevaste kontaktisikute- julgeoleku töötajate jaoks, siis kõige suurem oht mis võib üldse olla on kontaktide erinevad isiksused ja töösse suhtumised, tuleb arvestada, et inimesed on kõik erinevad, ning hea kontaktisik ei tähenda veel seda ,et tal jätkub oskusi ja omadusi, et olla hea julgeoleku töötaja. Aga kui tegemist on kontaktisikuga, keda kinnipeetavad ei võta arvesse, siis tekib küsimus, mida siis peale hakata. Kui selline kontaktisik täidab oma kohustusi ja töö on tehtud, ainult, et ta ei süvene piisavalt kinnipeetava probleemidesse, siis ei ole põhjust ju sellist kontaktisikut vangla töötajate koosseisust välja ajama.

Rääkides kontaktisiku ülesannetest, tuleb autori arvates tema ülesanded kindlaks määrata. Kui rääkida Poola kriminaalhooldajate töö plussidest, siis meie võiksime nendelt üle võtta seda et, kontaktisikud teeksid rohkem koostööd julgeoleku osakonnaga.

Antud hetkel on kontaktisikute ametijuhendis kirjas, et ametikoha põhieesmärk on suunata kinnipeetava õiguskuulekale käitumisele, kinnipeetava vanglasiseste probleemide lahendamine ning kinnipeetava kohta informatsiooni omamine. Kusagil ei ole aga kirjas, et kontaktisik peab ilmtingimata edastama kogu informatsiooni julgeoleku osakonda. Ta võib küll omada informatsiooni kinnipeetavate kohta ning on kohustatud edastama informatsiooni, mis võiks ohustada vangla julgeoleku.¹⁷ Kuid tema ametijuhendis ei ole kusagil kirja pandud, et ta jagab julgeoleku osakonnaga oma tähelepanekuid.

Meie vangla süsteemi nõrk külge ongi see, et kontaktisikud ei tee koostööd julgeoleku osakonnaga. Tuleks seda reguleerida nii, et kontaktisikud teeksid rohkem koostööd julgeoleku osakonnaga, kuna see informatsioon mida kontaktisikud saavad suheldes kinnipeetavatega võib olla tähtis ja kontaktisik ei pruugi ise sellest teadlik olla.

Sellest järeldame, et kui julgeoleku tööd hakkavad tegema kontaktisikud, siis kontaktisikud samamoodi ei pruugi edastada kogu informatsiooni kõrgemalseisvale isikule, kelle ülesandeks jääb infoanalüüs. Samas tekkib probleem informatsiooni kontrollimisega. Kuna praegused julgeoleku töötajad teavad ja oskavad kuidas teostada informatsiooni kontrolli.¹⁸

Arvestades eelpool mainitud, jõudis lõputöö autor järeldusele, et autori lõputöös püstitaud hüpotees ei leia kinnitust.

Meie riigi vanglasüsteem ei ole veel sellisteks muudatusteks valmis.

3.2. Ettepanekud

Kuigi autori lõputöös püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust, tekkinud uurimuse käigus ja nii Poola kui ka Eesti vanglate süsteemi üle arutlemisel, tekkisid lõputöö autoril ettepanekud, mida saaks kasutada Eesti vanglasüsteemis. Kuna eesti vanglate eesmärk on kinnipeetavate

¹⁷ Vangistusseadus §133 (teatamiskohustus)

¹⁸ Julgeoleku osakonna spetsialisti ametijuhend 5) Kontrollib saabunud informatsiooni õigsust

resotsialiseerimine ja õiguskaualekale käitumisele suunamine, siis uuendamiste puhul peame võtma arvesse neid asjaolusid, mis aitavad kinnipeetava resotsialiseerimisele kaasa. Eeltoodud uurimuse põhjal ja eelnevalt toodud järelduste põhjal, saab autor teha järgmised ettepanekud:

- Julgeoleku osakond võiks teha rohkem koostööd teiste osakondadega, ka kontaktisikutega.

Kuna autor jõudis järeldusele, et lõputöös püstitatud hüpotees ei leia kinnitust, siis ei saa me rääkida julgeoleku osakonna ja kontaktisiku täielikust ühtlustamisest. Küll aga saame arvestada uurimuse käigus saadud tulemust. Tulemus oli see, et kuus ametniku kaheksast küsitletavast arvasid, selleks et muuta julgeoleku töö efektiivseks, ka kinnipeetavate resotsialiseerimisel, tuleks julgeoleku osakonnal teha rohkem koostööd kontaktisikutega.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli vaadata läbi poola vanglate kontaktisikute ehk kriminaalhooldajate töö põhimõtet ja võrrelda seda eesti vanglate julgeoleku osakonna ja kontaktisikute tööga . Kuna meie riigi vangistuse eesmärk on kinnipeetava resotsialiseerimine ja õiguskaualekale käitumisele suunamine, siis lõputöö eesmärk oli uurida kuivõrd on poola vangla kriminaalhooldajate töö põhimõtete ülevõtmine aitaks meie riigis kinnipeetavate resotsialiseerimisele kaasa.

Lõputöö hüpoteesiks oli: Poola vanglasüsteemi põhimõtete ülevõtmine soodustab kinnipeetavate resotsialiseerimist! Parandab kinnipeetavate ning vanglatöötajate vahelisi suhteid (s.t. julgeolekutöötajad ei kontsentreeru vaid info kogumisele vaid tegelevad ka muu resotsialiseeriva tegevusega)

Lõputöö uurimuse meetodiks valis lõputöö autor kvantitatiivse uurimusmeetodi. Lõputöö autor viis uurimuse läbi nii kinnipeetavate seas kui ka vanglaametnike seas.

Uurimuse tulemusena autoriga püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust.

Lõputöö autor jõudis järeldusele, et meie riik ei ole valmis rakendama poola vangla süsteemi põhimõtteid.

Lõputöö uurimuse ettepanekuna tõi autor seda, et julgeoleku osakond ja kontaktisikud võiksid teha rohkem koostööd.

Kuna lõputöö teema on esmakordselt uuritud, siis puudub autoril võrdlusmaterjal.

Seega oleks autori poolt pakkumine, et järgnevad lõpetajad oleks võinud seda teema teisi aspekte uurida.

РЕЗЮМЕ

АВТОР ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ НАПИСАЛ НА ТЕМУ „СОЕДИНЕНИЕ ОТДЕЛА БЕЗОПАСНОСТИ И РАБОТУ ИНСПЕКТОРА-КОНТАКТЕРА ТЮРЬМЫ ЭСТОНИИ НА ПРИМЕРЕ ТЮРЬМЫ ПОЛЬШИ“

В ДИПЛОМНОЙ РАБОТЕ 39 СТРАНИЦ.

ДИПЛОМНАЯ РАБОТА НАПИСАНА НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ И СОДЕРЖИТ РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ.

ДИПЛОМНАЯ РАБОТА СОДЕРЖИТ 2 ПРИЛОЖЕНИЯ.

ДЛЯ НАПИСАНИЯ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ ИСПОЛЬЗОВАЛОСЬ 13 ИСТОЧНИКОВ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ: БЕЗОПАСНОСТЬ, КОНТАКТЕР, ТЮРЕМНАЯ СИСТЕМА, ПОЛЬША,

ЦЕЛЬ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ ПРИВЕСТИ ЦЕЛИ ТЮРЕМНЫХ СИСТЕМ ОБОИХ СТРАН И ИХ ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ ПРИ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ЗАКЛЮЧЕННЫХ . ВЗВЕСИТЬ ПЕРЕНЯТИЕ ПРИНЦИПОВ КРИМИНАЛЬНОГО ПОПЕЧИТЕЛЯ ТЮРЬМЫ ПОЛЬШИ В ЭСТОНСКИЕ ТЮРЬМЫ.

ДАННАЯ ТЕМА АКТУАЛЬНА, ТАК КАК ЭСТОНСКУЮ ТЮРЕМНУЮ СИСТЕМУ ПОСТОЯННО ОБНОВЛЯЮТ, СТРЕМЯСЬ БЫТЬ НА УРОВНЕ ЕВРОПЫ, ТО ДАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ МОЖЕТ БЫТЬ ВОЗМОЖНЫМ ОБНОВЛЕНИЕМ В ЭСТОНСКОЙ ТЮРЕМНОЙ СИСТЕМЕ.

АВТОР ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ ПОСТАВИЛ ГИПОТЕЗУ: ПЕРЕНЯТИЕ ПРИНЦИПОВ ТЮРЕМНОЙ СИСТЕМЫ ПОЛЬШИ СПОСОБСТВУЕТ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ЗАКЛЮЧЕННЫХ!

УЛУЧШАЕТ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЗАКЛЮЧЕННЫМИ И ТЮРЕМНЫМИ РАБОТНИКАМИ (ТО ЕСТЬ РАБОТНИКИ ОТДЕЛА БЕЗОПАСНОСТИ СОСРЕДОТАЧИВАЮТСЯ НЕ ТОЛЬКО НА СБОРЕ ИНФОРМАЦИИ НО И ЗАНИМАЮТСЯ ДРУГИМ РЕСОЦИАЛИЗИРУЮЩИМ ДЕЙСТВИЕМ.)

KASUTATUD ALLIKAD

Raamatud

1. Poola kontaktisiku käsiraamat 2004. Varssavi
2. Crime and Criminology at the end of the century
3. IX Baltic Criminological Seminar 1996 May 22-25 (lk 143-148)
4. Crime control; Current problems and developments in Prospect XIII Baltic Criminological Seminar 2000 jun. 25-26 (lk 143-155, 161)
5. Imprisonment Today and tomorrow , International Perspectives on Prisoner´s right and Prison Conditions
6. Edited by Dirk van Zye Smit and Frieder Dünkel (second editon) (lk 508- 527; 547-549)

Normatiivaktid

1. Vangistuseadus. 14.06.2000.- RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 12, 79, RT I 1.02.2007
2. Jälitustegevuse seaduse. 22.02.1994.- RT I 1994, 16, 290, RT I 2005, 39, 307, RT I 21.07.2005

Muud allikad

1. ``Тюрьма`` интернет- приложение к журналу индекс, Виктория Сергеева
``Тюремная реформа в Польше``
2. Ämari Vangla direktori 22 juuni 2005.a. käskkiri nr 313 (Vangla julgeoleku osakonna põhimäärus)
3. Tallinna Vangla direktori käskkiri 2003.a.(Eesti vanglate julgeolekuosakonna töötajate ametijuhendid)
4. Ämari Vangla direktori käskkiri 2005 (Eesti vanglate kontaktisikute ametijuhend)

LISA 2

Ankeet- küsitlus kinnipeetavatele

1. Kuidas te suhtute julgeolekuosakonn töötajatesse?

- a) kardan
- b) ei usalda
- c) usaldan
- d) ei hooli

2. Kuidas te suhtute kontaktisikusse?

- a) ei usalda
- b) usaldan
- c) ei hooli

3. Kui tihti on teil kokkupuudet julgeolekuosakonna töötajaga

- a) vähemalt iga nädal
- b) vähemalt iga kuu
- c) kord aastas
- d) tihti

4. Kelle initsiatiivil kokkupuude aset tavaliselt leiab

- a) julgeolekuosakonna töötaja
- b) minu
- c) kellegi teise

5. Kui julgeolekuosakonda ei oleks, kas te pöörduksite oma julgeolekualase probleemiga kontaktisiku poole?

- a) jah
- b) mõne küsimustega jah
- c) antud küsimustes pigem ei, sest ei usalda kontaktisikut

6. Kas julgeolekuosakonna töö aitab teil tunda ennast vanglas turvaliselt?

- a) jah
- b) ei

7. Kas teie arvates on julgeolekuosakond vanglas vajalik? a) jah b) ei

LISA 2

Struktureerimata küsimustik vanglaametnikele

1. Millist rolli täidab vangla julgeoleku osakond vangla põhiülesannete täitmisel?
2. Milliste tegevustega aitab julgeoleku osakond kaasa kinnipeetav suunamisel õiguskaualekäitumisele?
3. Kas julgeoleku osakonna töö põhirõhk on informatsiooni kogumisel või töötlemisel?
4. Kas antud ülesandeid saaks täita mõni teine või teised osakonnad?
5. Millise taustaga ametnikke valitakse julgeoleku osakonda (haridus, isikuomadused)
6. Kuidas muuta julgeolekutöö efektiivsemaks arvestades üldist tööjõupuudust?